

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้เวลาว่าง

ชินะโอภาส สะพานทอง *

Chinaopas sapanthong *

บทคัดย่อ

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่ออธิบายถึง บทบาทความสำคัญของเวลาว่างที่มีต่อวิถีชีวิตมนุษย์ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้เวลาว่างและนันทนาการ ทั้งนี้ผู้เรียบเรียงได้เสนอเป็น 2 ปัจจัยหลักได้แก่ ด้านบุคคล และด้านสังคม ซึ่งเป็นประเด็นที่มีอิทธิพลต่อการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการเป็นอย่างมาก องค์กร หน่วยงานต่างๆที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการให้บริการการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการต้องศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นประเด็น พร้อมทั้งจะเข้าใจความแตกต่างของบุคคล รวมไปถึงกลุ่มสังคมต่างๆ เพื่อนำข้อมูลไปวางแผนวางโปรแกรมและเลือกใช้กิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การใช้เวลาว่าง, ปัจจัยที่มีอิทธิพล

บทนำ

การใช้เวลาว่างที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ เคราซ์(Kraus1990:57, 2001: 38) อธิบายถึงการใช้เวลาว่างว่าเป็นเวลาที่นอกเหนือจากการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงชีพ การใช้เวลาว่างหมายถึงการมีอิสระในการเลือกและสามารถนำเอาเวลาไปใช้ได้หลายวิธีเพื่อที่จะผ่อนคลาย พัฒนาตนเอง หรือเพื่อความเพลิดเพลิน ซึ่งสอดคล้องกับ ก๊อตบีและปาร์คเกอร์ (1976 อ้างถึงใน นายมงคล, 2548: 2) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการใช้เวลาว่างไว้ว่า การใช้เวลาว่างมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นช่วงเวลาที่บุคคลใช้เวลาเพื่อตนเองอย่างเต็มที่หลังจากเสร็จจากการทำงานประจำและกิจกรรมที่ผูกมัดต่างๆ การใช้เวลาว่างยังช่วยสร้างพื้นฐานของคนเกี่ยวกับความต้องการและการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และธรรมชาติต่างๆ จะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ผ่อนคลายความตึงเครียด มีโอกาสแสดงความสามารถพิเศษและมีความเป็นอิสระ

เองเจลและมาร์ช (อ้างถึงใน Bammel 1996:204-205) กล่าวไว้ว่าการใช้เวลาว่างของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันตามลักษณะของการทำงาน บุคคลที่มีความสุขกับการทำงานก็จะใช้เวลาว่างในลักษณะเดียวกับการทำงาน แต่ในอีกแง่หนึ่งหากบุคคลไม่มีความสุขกับงานที่ทำอยู่ก็จะมีกิจกรรมการใช้เวลาว่างที่แตกต่างออกไปจากการทำงาน

ดุมมาซีไดเออร์ (Dumazedier 1960: 522) กล่าวถึงการใช้เวลาว่างประกอบด้วยงานหลายชนิดซึ่งแต่ละบุคคลสามารถเลือกที่จะทำตามอำเภอใจเช่น การพักผ่อน ทำให้ตัวเองเพลิดเพลิน เพิ่มเติมความรู้และพัฒนาความสามารถหรือการมีส่วนร่วมในการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมหลังจากพ้นหน้าที่ความ

* ภาควิชาสันนันทนาการ คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รับผิดชอบจากการทำงานครอบครัวและสังคม

ความสำคัญของการใช้เวลาว่างมิได้มีเฉพาะบุคคลทั่วไปเท่านั้นแม้แต่องค์กรศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ยังได้เห็นถึงความสำคัญด้วยการประกาศหลัก “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” ที่เกี่ยวข้องกับนันทนาการและการใช้เวลาว่างไว้ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ทุกคนมีสิทธิที่จะพักผ่อนและใช้เวลาว่าง
2. การศึกษาเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์พัฒนาทางด้านบุคลิกภาพ
3. ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้านวัฒนธรรมศิลปะความก้าวหน้าทาง

วิทยาศาสตร์ ตลอดจนผลประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมนั้น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการใช้เวลาว่างมีความสำคัญต่อมนุษย์เราเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้จะสังเกตได้จากสื่อต่างๆ เช่น รายการวิทยุ โทรทัศน์ ตลอดจนนิตยสารและหนังสือพิมพ์ ซึ่งสื่อต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีรายการหรือคอลัมน์สำหรับการใช้เวลาว่างหรืออาจจะมีโฆษณาถึงแหล่งการให้บริการใช้เวลาว่าง (Leisure Service) ต่างๆ เช่น สนามกีฬา สวนสนุก อุทยานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ หรือสถานที่ออกกำลังกายเพื่อพัฒนาสุขภาพ ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นตัวบ่งชี้ได้ว่านันทนาการและการใช้เวลาว่างได้รับความสนใจและมีความต้องการมากขึ้น

ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการใช้เวลาว่าง (Leisure Service) และผู้ที่มีอาชีพในการจัดกิจกรรมนันทนาการ ต้องมีความเข้าใจในเรื่องของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมใช้เวลาว่าง เพื่อจะทำให้องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการสามารถนำไปสร้างโปรแกรมเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลหรือกลุ่มคนได้อย่างเหมาะสม

ทอร์คิตเซน (อ้างถึงใน สุวิมล 2541: 126) ได้เสนอปัจจัยหลักที่มีต่อการเข้าร่วมใช้เวลาว่างดังนี้

ภาพประกอบ1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการใช้เวลาว่าง

จากภาพประกอบ1 ปัจจัยด้านบุคคล ,สังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการใช้เวลาว่างนั้น เมื่อพิจารณาโดยวิเคราะห์พบว่าปัจจัยด้านบุคคล ,สังคมและสิ่งแวดล้อมมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านบุคคล

1.1 อายุ การใช้เวลารว่างและนันทนาการมีความสำคัญต่อชีวิตของประชาชนทุกกลุ่มอายุ ประสบการณ์การใช้เวลารว่างจะรับใช้การทำงานที่แตกต่างกันของกลุ่มอายุที่ต่างกันเช่นวัยเด็กต้องการอิสระในการเล่นมาก ในวัยรุ่นต้องการมีกิจกรรมที่มีความท้าทายมากขึ้น ในวัยผู้ใหญ่ชอบกิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยว เป็นต้น การใช้เวลารว่างและนันทนาการเป็นตัวอิทธิพลพื้นฐานที่ทำให้การทำงานเกิดความสุขและเกิดประสิทธิผล การจัดการนันทนาการจึงต้องเอื้อให้ประชาชนใช้เวลาว่างที่มีอยู่ เข้าร่วมและมีตัวเลือกตามที่ต้องการ

1.2 เพศ (Gender) เป็นการแบ่งหมวดหมู่ทางสังคมซึ่งประกอบด้วยทัศนคติ ความคาดหวังและการแสดงออกของความเป็นผู้ชายและความเป็นผู้หญิง โยเดอร์(Yoder 2006: 56-57) การแบ่งหมวดหมู่ทางสังคมในเรื่องเพศมีผลต่อกิจกรรมการใช้เวลารว่างและมีอิทธิพลต่อการจัดการนันทนาการ ผู้ชายถูกกำหนดให้มีส่วนร่วมทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีบทบาทให้ทำงานบ้านดูแลลูกและสามี นอร์แมน(Norman.1999)เขียนถึงค่าเฉลี่ยของผู้หญิงทำงานบ้านสำหรับครอบครัวสัปดาห์ละ 50 ชั่วโมง ในขณะที่ผู้ชายทำงานบ้านเพียง 11 ชั่วโมง กิจกรรมนันทนาการของผู้หญิงเกิดขึ้นในบ้านเป็นส่วนใหญ่ เช่นประกอบอาหาร ประดับตกแต่ง เย็บปักถักร้อย

1.3 บุคลิกภาพ คนสองคนไม่อาจเหมือนกันได้ในทุกด้าน และไม่มีใครที่เหมือนเราอย่างสิ้นเชิง เพราะว่าคุณลักษณะภายในด้านต่างๆซึ่งเป็นปัจจัยที่เสริมสร้างบุคลิกภาพของเราได้ถูกรวบรวมเข้าด้วยกันจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล แต่อย่างไรก็ตามมีคนจำนวนมากที่มีบุคลิกภาพบางประการที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นเพียงลักษณะด้านใดด้านหนึ่งของบุคลิกภาพที่มีความคล้ายกัน แต่ยังคงมีความแตกต่างกันในลักษณะด้านอื่นๆ เช่น กลุ่มคนที่มีบุคลิกชอบความท้าทายสูง เป็นผู้ที่ยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับสูง คนเหล่านี้ไม่กลัวที่จะทำอะไรใหม่ๆ และกล้าทำสิ่งที่แตกต่าง ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งมีบุคลิกชอบความท้าทายต่ำ เป็นผู้ที่ยอมรับความเสี่ยงได้ในระดับต่ำ ทำให้กลัวที่จะต้องเปลี่ยนอะไรใหม่ๆ เป็นต้น ลักษณะของบุคลิกภาพก็จะสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมในการใช้เวลาว่าง

1.4 อุปนิสัย (Traits) เป็นลักษณะทั่วไปที่ก่อตัวขึ้นเป็นพื้นฐานลักษณะของบุคคลที่จะใช้อธิบายบุคคลแต่ละคน อุปนิสัยเหล่านี้ได้แก่ ความฉลาดหลักแหลม ความซื่อสัตย์สุจริต การประหม่า ซื่ออายุ และความวิตก อุปนิสัยของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่มีอยู่ภายในตัวบุคคล เป็นอุปนิสัยที่สังเกตได้ เป็นสิ่งที่มั่นคงอยู่ในบุคลิกภาพ เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล เช่น ความทะเยอทะยาน การแข่งขัน ความซื่อสัตย์ การตรงต่อเวลา

1.5 อารมณ์ (Temperament) มีลักษณะคล้ายกับอุปนิสัย ซึ่งทั้งสองอย่างนั้นเป็นบุคลิกภาพเฉพาะตัวที่มีมาตั้งแต่เกิด ได้รับการถ่ายทอด มาจากปู่ย่าตายายรวมทั้งจากพ่อแม่ของเขาผ่านลักษณะทางพันธุกรรมอารมณ์และอุปนิสัยนั้นมีความแตกต่างกันเล็กน้อยแต่เป็นพื้นฐานในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมกรอบของความรู้สึกนึกคิดและความต้องการตามธรรมชาติ อารมณ์ก็จะส่งอาการไปบังคับ หรือควบคุมจิตใจให้ทำอะไรตามความประสงค์

2. ด้านสังคมและสภาพแวดล้อม

2.1 ชนชั้นทางเศรษฐกิจ-สังคม (ses) มีผลต่อการใช้เวลาว่าง เคลลี(Kelly 1996:78) ชี้ให้เห็นว่าการแบ่งเศรษฐกิจเป็นชั้นๆเปรียบเสมือนเป็นเครื่องกรองให้ผู้มีเงินรายได้น้อยถูกกำจัดให้ออกจากประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เสียค่าใช้จ่ายราคาแพง นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยสนับสนุนว่าชนชั้น(Class) มีผลต่อการเดินทางท่องเที่ยว มิลล์(Mill 1966)กล่าวถึงจุดยืนทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของสถานภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม ที่มีผลต่อการท่องเที่ยว ชนชั้นสูงและชั้นกลางเดินทางค่อนข้างบ่อยกับบริษัทที่จัดการท่องเที่ยว ในขณะที่ชนชั้นต่ำลงมีแนวโน้มการเดินทางโดยใช้การขนส่งทางสาธารณะ ชนชั้นสูงมีแนวโน้มเดินทางไประหว่างประเทศมากกว่าชนชั้นอื่น คนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ-สังคมสูงกว่า มักจะใช้เวลาในจุดหมายปลายทางที่ยาวนานกว่า

2.2 เชื้อชาติ (race) คือ ลักษณะทางชีวภาพของคน ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนจากลักษณะรูปร่าง สีผิว เส้นผม และตา การแบ่งกลุ่ม เชื้อชาติ (racial group) มักแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นีกรอยด์ (Negroid) มงโกลอยด์ (Mongoloid) และคอเคซอยด์ (Caucasoid) ในตอนหลังได้เพิ่มออสเตรเลีย (Australoid) โพลินีเซียน (Polynesian) ฯลฯ อีกด้วย

การแบ่งแยกกลุ่มคนตามลักษณะทางชีวภาพนี้ มีความสำคัญในสังคมที่สมาชิกในสังคมมาจากบรรพบุรุษที่ต่างกัน และมีสีผิว และรูปร่างลักษณะที่ต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

2.3 ชาติพันธุ์ (ethnic) คือ การมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมพร้อมๆ กันไปเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถเข้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ จะส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีได้ ถ้าเข้าใจว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นได้อย่างไร สาเหตุของการแบ่งแยกระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์พอจะสรุปได้ 5 ลักษณะ คือ

1. เกิดจากการแบ่งแยกโดยวัฒนธรรมชนชั้น
2. เกิดจากการแบ่งแยกจากลักษณะทางภูมิศาสตร์
3. เกิดจากการผนวกดินแดน
4. เกิดจากการย้ายถิ่น
5. เกิดจากการตกเป็นประเทศอาณานิคม

2.4 วัฒนธรรม(Culture) คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มีมนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้นวัฒนธรรม ก็คือ ระบบในสังคมมนุษย์ที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

บทสรุป

ภาพประกอบ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้เวลาว่างมีผลต่อรูปแบบและการใช้กิจกรรม

การใช้เวลาว่าง และนันทนาการเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนของมนุษย์และไม่สามารถแยกแยะออกจากสังคมได้ สถาบันทางสังคมมากมายรวมถึงชนชั้นทางสังคม บุคลิกภาพ ศาสนา ชาติ-พันธุ์ เพศ อายุ และครอบครัว ล้วนมีอิทธิพลต่อการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการเป็นอย่างมาก จากปัจจัยที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายอย่างที่ประเดิม มีอิทธิพลต่อการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการเป็นอย่างมาก องค์กร หน่วยงานต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างและการจัดการนันทนาการต้องศึกษาปัจจัยที่เป็นประเด็น พร้อมทั้งจะเข้าใจความแตกต่างของบุคคล รวมไปถึงกลุ่มสังคมต่างๆ เพื่อนำข้อมูลไปวางแผนวางโปรแกรมและเลือกใช้กิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- มงคล อักษรดิษฐ์. (2548). การใช้เวลารว่างของนักศึกษาสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม. งานวิจัย, สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- สมเกียรติ เนตรประเสริฐ. (2543). กิจกรรมนันทนาการ. คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏนครสวรรค์. ถ่ายเอกสาร.
- สุวิมล ตั้งสัจจพจน์. (2553). นันทนาการและการใช้เวลารว่าง. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์
- Bammel, Gene. (1996). Leisure and Human Behavior. Brown & Benchmark, Madison.
- Black, S. and Porter, L. (2000), Management: Meeting New Challenges, Prentice-Hall Publishers, New York, NY.
- Dumazedier, Joffre 1960. Current Problems of The Sociology of Leisure. International Social Science Journal, 4(4).
- Chandler, A. 1962. Strategy and Structure. Cambridge, Ma.: MIT Press.
- Kelly, J.R. (1996). Leisure. MA: Allyn & Bacon.
- Kraus, Richard. (1990). Recreation and Leisure in Modern Society. Harper Collins, N.Y.
- Mill, R (1986). Tourist Characteristics and Trends. Literature Review: The President's Commission on American Outdoors. Washing, D.C.: Government Printing Office.
- Norman, D. (1999). Sociology of Families. CA: Prine Forge Press.
- Yoder, D.G. (2006). Leisure and Recreation for individuals in Society. In Human Kinetics. Introduction to Recreation and Leisure. IL: Human Kinetics.